

INTEREŠU IZGLĪTĪBAS PROGRAMMAS

Es -
uzņēmējs!

PIRMSSKOLA

1. PROGRAMMA
1. LĪMENIS

1.-4. KLASE

2. PROGRAMMA
2. LĪMENIS

5.-9. KLASE

3. PROGRAMMA
3. LĪMENIS

10.-12. KLASE

4. PROGRAMMA
4. LĪMENIS

ES – UZŅĒMĒJS!

Interesešu izglītības programma uzņēmējdarbības jomā

1.-4. KLASE

2. PROGRAMMA | 2. LĪMENIS

Iceland
Liechtenstein
Norway grants

Pasūtītājs: Latgales plānošanas reģions

www.lpr.gov.lv

Programmas izstrādātājs: biedrība "Junior Achievement Latvia"

Programmas autors: Bc. oec. Marta Buša, Junior Achievement Latvia

Programmas līdzautors: Mg. paed., mg. oec. Inga Bolmane, Junior Achievement Latvia

Programma izstrādāta Eiropas Ekonomikas zonas finanšu instrumenta 2014.-2021.gada perioda programmas "Vietējā attīstība, nabadzības mazināšana un kultūras sadarbība" atbalstītā projekta "Uzņēmējdarbības atbalsta pasākumi Latgales plānošanas reģionā" ietvaros. Strādājam kopā **konkurētspējīgai** Eiropai!

Programmas lietošanas gadījumā un atspoguļojot publicitātē, lietot atsauksmi par pasūtītāju un finansētāju. Jebkuri pārpublicējumi ir iespējami tikai ar Pasūtītāja rakstisku atļauju.

Visas autortiesības pieder Latgales plānošanas reģionam.

SATURS

Priekšvārds.....	4
Ievads.....	5
Programmas satura aktualitāte un nepieciešamības pamatojums.....	5
Programmas mērķis un uzdevumi.....	5
Programmas īstenošanas laiks un apjoms.....	6
Programmas īstenošanas forma.....	6
Programmas mērķauditorija.....	6
Programmas saturs.....	7
Ieteicamās darba metodes, paņēmieni.....	7
Programmas tematiskais plāns, nodarbību satura izklāsts īsumā un ieteicamās metodes.....	8
Resursu nodrošinājums.....	11
Plānotie rezultāti.....	15
Sasniedzamie rezultāti.....	15
Atgriezeniskā saite un programmas īstenošanas izvērtējums.....	18
Literatūras saraksts/izmantotie informācijas avoti programmas izstrādei.....	19

PRIEKŠVĀRDS

Interēšu izglītības programmas “Es – uzņēmējs!” ir 2022.-2023. gadā izstrādātas 4 **atsevišķas** interēšu izglītības programmas uzņēmējdarbības jomā:

- pirmsskolas izglītības iestāžu audzēkņiem (4-6 gadi) – **1. līmenis**;
- sākumskolas izglītības iestāžu audzēkņiem (1. - 4. klase) – **2. līmenis**;
- pamatskolas izglītības iestāžu audzēkņiem (5. - 9. klase) – **3. līmenis**;
- vispārējās vidējās vai profesionālās izglītības iestāžu audzēkņiem (10.– 12. klase vai vecumam pielīdzināms profesionālās izglītības kurss) – **4. līmenis**.

Visu 4 programmu principi:

- Mācos darot!
- Mācos kopā!
- Mācos mācīties!
- Mācos būt!

Programmu vienojošā pieeja ir uzņēmējdarbības kompetences attīstīšana šīs kompetences plašākajā nozīmē – cilvēku spējas aktīvi piedalīties sabiedrībā, pilnvērtīgi dzīvot un strādāt un īstenot iniciatīvas, radīt vērtību gan privātajā, gan valsts, gan citos sektoros vai jebkurā kombinācijā¹. Tātad vispārēja personības attīstība - mācīšanās domāt, analizēt, risināt; attieksmes pret darbu, vidi, cilvēkiem veidošana; mācīšanās mācīties un pašvadīta mācīšanās mūža garumā; proaktivitāte un izzināšanas procesa veicināšana iespēju identificēšanai un realizēšanai, lai mācību laikā iegūto izglītojamie spētu pārnēst reālajā dzīvē neatkarīgi no nākotnes karjeras mērķa – būt darba devējam vai darba ņēmējam.

Katrai klašu/vecuma grupai ir norādīts **apguves līmenis**, kas raksturo arī nodarbību sarežģītības pakāpi (1 – viszemākā, 4 – visaugstākā). Klašu/vecuma posmu sadalījums līmeņos ir provizorisks.

1. un 2. līmenis vairāk fokusēts uz finanšu pratības attīstīšanu, ekonomikas pamatjautājumiem, kas būtiski ne tikai tiem skolēniem, kuri padziļināti interesējas par uzņēmējdarbību, bet arī jebkurai sabiedrības loceklim. Savukārt **3. un 4. līmeņa saturs** ir veidots, balstoties uz uzņēmējdarbības pamatelementiem, – ideju, komandu un finansēm.

Programmu saturs ir ērti **integrējams** starp 1. un 2. līmeni un 3. un 4. līmeni, kas nozīmē, ka iespējamās variācijas starp šiem līmeņiem. Dažkārt klašu/vecuma grupa var neatbilst skolēna priekšzināšanu līmenim, tādēļ pedagogiem ieteicams izvērtēt izglītojamā iegūtās priekšzināšanas, balstoties uz katra līmeņa sasniedzamajiem rezultātiem.

Iepriekšējā līmeņa apgūšana nav obligāts priekšnosacījums katra nākamā līmeņa apgūšanai.

Izglītības iestāde var izlemt, kuru/kuras no 4 interēšu izglītības programmām “Es – uzņēmējs!” vēlas **īstenot**.

Programmu struktūra veidota balstoties uz: VISC metodiskajiem ieteikumiem interēšu izglītības programmu pilnveidei.²

¹ Eiropas Komisija, [Uzņēmējdarbības kompetences ietvarstruktūra](#)

² VISC, VISC metodiskie ieteikumi interēšu izglītības programmu pilnveidei, https://registri.visc.gov.lv/intizglitiba/dokumenti/metmat/ieteikumi_int_izgl_programmas_izveidei.pdf

IEVADS

Programmas satura aktualitāte un nepieciešamības pamatojums

Latgales Plānošanas reģions (LPR) Eiropas Ekonomikas zonas finanšu instrumenta 2014.-2021. gada perioda programmas "Vietējā attīstība, nabadzības mazināšana un kultūras sadarbība" atbalstītā projekta "Uzņēmējdarbības atbalsta pasākumi Latgales Plānošanas reģionā" ietvaros nodarbinātības veicināšanas un konkurētspējas palielināšanas nolūkā plāno ieviest reģionam specifisku risinājumu – interešu izglītības programmas uzņēmējdarbības jomā.

Uzņēmējdarbības izglītības stiprināšana bērnu un jauniešu vidū pozitīvi ietekmēs uzņēmējdarbības vides dinamiku reģiona ekonomikai. Uzņēmējspēju attīstīšanai ir būtiska loma ne tikai jaunu uzņēmumu radīšanā, bet arī nodarbinātībā un citos sociālekonomiskos un ar finanšu pārvaldību saistītos procesos, ar kuriem saskaras ikviens sabiedrības loceklis.

Finanšu pratība tiek minēta gan kā atsevišķa prasme, gan kompetence (finanšu kompetence), gan kā būtisks uzņēmējdarbības kompetences elements. Neatkarīgi no ietvara, tā tiek vērtēta kā nozīmīga jebkuram sabiedrības loceklim.

Valsts pamatzglītības standartā 1.-4. klases izglītības posmā tiek apskatītas sociālās un pilsoniskās mācību jomas mācību kursus tiek apskatītas tādas tēmas kā vēlmes un vajadzības un izvēles situācija.

Apgūstot interešu izglītības programmu "Es-uzņēmējs!" 1.-4. klases izglītības posmā, paralēli formālajam izglītības saturam, skolēniem tiek sniegta iespēja iegūt papildu laiku mācību procesam, kurā apgūt tēmas daudzpusīgāk, padziļinātākā līmenī un, papildinot ar saistītām tēmām (nauda, profesijas u.c.), tādējādi veicinot lielāku iespējamību iegūto zināšanu un prasmju pārnesei pozitīvā rīcībā reālās dzīves situācijās, piemēram, plānojot savas kabatas naudas izlietojumu, respektējot ģimenes budžetu, veidojot ieradumu par zināšanu un prasmju nozīmi naudas pelnīšanā.

Programmas mērķis un uzdevumi

Programmas īstenošanas mērķis

uzņēmējdarbības veikšanai un finansiālās labklājības sasniegšanai nepieciešamo kompetenču attīstīšana.

Programmas īstenošanas uzdevumi (1. – 4. klase)

Tiešie uzdevumi.

- Attīstīt finanšu pratību indivīda finansiālās labklājības sasniegšanai nākotnē.
- Sniegt pamatzināšanas par to, kā atšķiras cilvēku vēlmes un vajadzības, un kas ir pirmās nepieciešamības preces.
- Attīstīt prasmi izvēles situācijās pieņemt lēmumu, izvērtējot rīcības modeļus un sekas.
- Sniegt pamatzināšanas par naudas funkcijām, naudas veidiem un formām.
- Sākt veidot izpratni par naudas rašanos un naudas kustību sabiedrībā, to, kā dažādi finanšu lēmumi ietekmē notikumus šajā ciklā.
- Sniegt zināšanas par to, kā veidojas cena un attīstīt prasmi salīdzināt cenas.
- Veicināt izpratni par nepieciešamību veidot uzkrājumus un to, kā to darīt droši.
- Sākt veidot izpratni par to, kas ir uzņēmējdarbība, tās pamatelementi un kāda ir tās nozīme kopējā sabiedrības un valsts labklājībā.

Netiešie uzdevumi.

- Veicināt bērnu vispārējo attīstību un lietpratību.
- Attīstīt prasmi un ieradumu vadīt savas emocijas un izteikt tās sociāli pieņemamā veidā.
- Veicināt izpratni par finanšu pratības attīstīšanu kā būtisku prasmi katram sabiedrības loceklim.

- Attīstīt prasmi veikt vienkāršas matemātiskas darbības nelielos skaitļu apjomos, lai skaitītu naudu un salīdzinātu nominālvērtības.
- Attīstīt prasmi uzklaut citu pieredzi un viedokļus, attīstīt empātiju.
- Attīstīt prasmi redzēt un skaidrot vienkāršas sakarības, cēloņus un iespējamās sekas.

Programmas īstenošanas laiks un apjoms

Programma tiek īstenota viena mācību gada laikā, kura ietvaros tiek organizētas **20 nodarbības**. Vienas nodarbības ilgums ir 30 minūtes vai atbilstoši izglītības iestādē noteiktajam.

Interēšu izglītības nodarbību vadītājs var pieņemt lēmumu organizēt 2 nodarbības pēc kārtas, tādējādi saīsinot apguves periodu līdz vienam mācību pusgamam.

2. līmeņa programmā ir iekļautas 4 tēmas katrai tēmai atvēlot daļu no kopējā nodarbību skaita (skat. Programmas tematiskais plāns). Ieteicamo nodarbību skaits ir norādīts aptuvenus, lai pedagogam būtu iespēja pielāgot satura apgušanai nepieciešamo laiku grupas individuālajām vajadzībām

Programmas īstenošanas forma

Programmas īstenošanas forma ir pulciņš, jeb **20 savā starpā saistītu, nodarbību cikls**, kurā izglītojamie, atbilstoši vecuma posmam, attīsta savu finanšu pratību un iegūst pirmās zināšanas un izpratni par svarīgāko uzņēmējdarbībā un, kāda ir uzņēmējdarbības loma sabiedrībā.

Mācību saturs visās 20 nodarbībās ir savstarpēji saistīts un paredzēts apgūt vēlams nemainīgai izglītojamo grupai. Lai sasniegtu plānotos rezultātus, izglītojamajiem ieteicams piedalīties visās nodarbībās.

Ieteicams, lai katra līmeņa programmas apguves noslēgumā izglītojamais **sauņem Atzinības rakstu par paveikto darbu.**

Mācību satura īstenošanā izmanto klātienē nodarbību mācību formu (vai nepieciešamības gadījumā attālināti), kurā veido ciešu pedagoga un izglītojamo mijiedarbību (saruna, jautājumu uzdošana/atbildēšana, diskusija, dalīšanās pieredzē) programmas apguvē.

Nodarbības telpā (klasē/auditorijā) atsevišķos tematos vai to uzdevumos iespējams aizstāt ar citām mācību formu - mācību ekskursijām, dalību tematiskos pasākumos u.c. Katras nodarbības forma un to saturs katra temata apgušanai ir precizēta sadaļā “Programmas saturs”.

Programmas mērķauditorija

Interēšu izglītības programmas “Es – uzņēmējs?!” **2. līmenis** fokusēts uz finanšu pratības attīstīšanu, ekonomikas pamatjautājumiem, kas būtiski ne tikai tiem skolēniem, kuri padziļināti interesējas par uzņēmējdarbību.

2. līmeņa programmas **mērķauditorija ir 1.-4. klašu grupas skolēni**, kuri ir, vai nav apguvuši interēšu izglītības programmu “Es – uzņēmējs?!” 1. līmeni.

Izglītojamo grupa var sastāvēt no viena vai dažāda vecuma (atbilstoši 1.-4. klases vecuma grupai) bērniem. Optimālais grupas lielums ir 15-20 izglītojamie. Ja pieprasījums ir lielāks, ieteicams organizēt vairākas grupas.

PROGRAMMAS SATURS

Ieteicamās darba metodes, paņēmieni

Iepriekšējo līmeņu programmu apgūšana nav priekšnosacījums nākamā līmeņa programmas apgūšanai, taču dažkārt klašu/vecuma grupa var neatbilst skolēna priekšzināšanu līmenim, tādēļ pedagogiem ieteicams izvērtēt izglītojamā iegūtās priekšzināšanas, balstoties uz katra līmeņa sasniedzamajiem rezultātiem.

1. un 2. programmas līmenī ir ērti savā starpā integrējams saturs. Piemēram, **ja nav novērojama lielākā daļa ieteicamo priekšzināšanu**, 1. līmeņa programmu pilnībā apgūst 1.-4. klases posmā.

Ja priekšzināšanas nedaudz atšķiras no iepriekšējā līmeņa sasniedzamajiem rezultātiem, nodarbību plāno 2. līmeņa satura apguvē daļēji izmantojot 1. līmeņa programmā ieteicamo saturu.

Programmā mācību saturs paredz savā starpā kombinēt neformālās un formālās izglītības metodes.

Savā starpā kombinējamas gan **aktīvās** (diskusijas, grupu darbs, spēles, kartīšu izmantošana, lomu spēles u.c.), gan **pasīvās** (stāstījums, izmantojot vizuālās uzskates līdzekļus, video demonstrēšana u.c.) **metodes**, atbilstoši mācību uzdevumiem, sasniedzamajiem rezultātiem un izglītojamo grupas specifikai informācijas uztverē.

1.-4. klases izglītojamo vecuma posmā lielāka daļa laika jāvelta aktīvajām mācību metodēm, kuras papildina ar stāstījumu vai video demonstrēšanu.

Lai veicinātu aktīvu mācību formu, ieteicams pielāgot **telpas izkārtojumu**. Galdu un krēslu izkārtojumu organizēt, tā, lai, pirmkārt, būtu ērti dalīties viedokļos nelielās grupās un tajā pašā laikā būtu ērti pielietot metodes, kas prasa pārvietošanos telpā/kustību.

Programmā sadaļā “Programmas saturs” katrai nodarbībai ir pievienotas **ieteicamās metodes**, t.sk. lomu spēles, aktīva klausīšanās, ekspedīcija/ekskursija, darbs grupā, trīspakāpju lekcija, uzdevumu (darba lapas) pildīšana u.c.

Lai radītu labvēlīgu, draudzīgu un atvērtu **komunikāciju starp skolotāju un skolēniem** un mācību saturu padarītu skolēniem saistošu, pedagogi ir aicināti nodarbībās izmantot savu dzīves pieredzi un piemērus, ja tas atbilst nodarbību saturam. Liela daļa mācību satura ir balstīts **aktīvā sarunā** starp skolotāju un skolēniem. Ieteicams skolēnus mudināt uzdot jautājumus, izteikt viedokli, kā arī uzdot dažādas grūtības pakāpes jautājumus, kas rosinātu skolēnus domāt.

Lai novērtētu izglītojamo sasniegto, pēc katras mācību tēmas ieteicams veikt pašvērtējumu iegūto zināšanu un attīstīto kompetenču atbilstībai sasniedzamajam rezultātam. Sasniedzamie rezultāti katrai tēmai norādīti sadaļā “Programmas saturs”. Ieteikumus metožu izvēlei skatīt “Es-uzņēmējs!” nodarbības vadītāju rokasgrāmatā sadaļā “Papildu metodes”.

Ieteicamo mācību metožu apraksts un izmantošana katra temata apguvē norādīta sadaļā “Programmas saturs”. Programmā iekļautās tēmas un metodes **izmantojamas arī formālajā izglītībā**. Atsauces uz tēmas atbilstību saturam skatīt sadaļā “Programmas saturs”.

Detalizēts ieteicamo metožu apraksts pieejams interešu izglītības programmu “Es-uzņēmējs!” rokasgrāmatā nodarbību vadītājiem.

Programmas tematiskais plāns, nodarbību satura izklāsts īsumā un ieteicamās metodes

Tēma un nodarbība	Nodarbību satura izklāsts īsumā	Ieteicamais aptuvenais nodarbību skaits	Kopējais stundu skaits tēmā
VĒLMES UN VAJADZĪBAS			
KO ES VĒLOS UN KO MAN VAJAG	- Nodarbības vadītājs izmanto ierosināšanas metodi, induktīvās domāšanas metodi, vizualizācijas un stāstījuma metodi, lai skaidrotu, kas ir cilvēka vajadzības un vēlmes. - Izmantojot vizualizāciju un veidojot domu karti, skolēni iepazīst vajadzību 5 kategorijas - fizioloģiskās vajadzības, vajadzība pēc drošības, mīlestība un piederība, sociālā atzinība, pašrealizācija. - Grupu darbā skolēni šķiro vēlmju un vajadzību kartītes, lai trenētos atšķirt, vai konkrētās situācijās tiek apmierināta vajadzība vai vēlme. - Veido izpratni, ka cilvēka pamatvajadzības par apmierināt atšķirīgi.	2 (teorētiski un praktiski)	4
KĀ ATŠKIRT VĒLMES NO VAJADZĪBĀM	- Nodarbības vadītājs izvēlas piemērotāko nodarbības norises plānu un izmantojamās metodes no piedāvātajiem variantiem. - Skolēni turpina trenēties nošķirt vēlmes no vajadzībām, izmantojot dažādas metodes - darba lapas "Manas ikdienas vēlmes un vajadzības" aizpildīšana, lomu spēle, problēmsituācijas analīze, kartīšu šķirošana vai izmantojot elementus no metodes "Piramīdālā diskusija".	2 (teorētiski un praktiski)	
NAUDA			
VAI NAUDA BIJUSI VIENMĒR?	Izmantojot metodes "vizualizācija", "jautājumi - atbildes" un "situācijas analīze", pēta naudas alternatīvas senatnē un veido izpratni par naudu kā maiņas līdzekli un resursu vēlmju un vajadzību apmierināšanai.	1 (teorētiski un praktiski)	8
NAUDA LATVIJĀ	- Izmantojot metodes "vizualizācija", "stāstījums" un "jautājumi - atbildes", skolēni iepazīst eiro valūtu - eiro centus, eiro monētas un banknotes. - Skolēni trenējas atpazīt eiro pretviltošanas pazīmes, izmantojot metodes "vizualizācija", "stāstījums", "situācijas analīze". - Pilda vingrinājumus darba lapās.	2 (teorētiski un praktiski)	
CIK DAUDZ TAS IR?	Skolēni trenējas veikt dažādas darbības ar naudu - saskatīt, atrast vienādas vērtības, rēķināt atlikumu utt., izmantojot dažādus vingrinājumus un pildot darba lapas, un spēlējot spēles.	3 (teorētiski un praktiski)	

NAUDA CEĻO	- Izmantojot metodi "vizualizācija" un elementus no metodes "pētījums", veic izpēti savā tuvākajā apkārtnē par iespējamo "naudas ceļu" (kur apkārtnes iedzīvotāji naudu nopelna un kur tērē) un aizpilda darba lapu "Nauda ceļo". - Spēlē spēli "Bankā" un, izmantojot metodes "Jigisaw" elementus, apkopo informāciju par procesiem Latvijas Bankā un aizpilda darba lapu "Nauda ceļo". - Izmantojot metodi "jautājumi - atbildes" un "prāta vētra", uzzina darbības, ko veic ar naudu.	1 (teorētiski un praktiski)	
BUDŽETS	- Pielietojot metodes "vizualizācija", "stāstījums", "jautājumi - atbildes", nodarbības vadītājs skaidro budžeta veidošanās pamatelementus - ieņēmumi un izdevumi. - Skolēni trenējas noteikt ieņēmumus un izdevumus, aizpildot darba lapu.	1 (teorētiski un praktiski)	
GUDRS PATĒRĒTĀJS			
PATĒRĒTĀJS UN UZŅĒMĒJS	- Nodarbību vadītājs veido stāstījumu par atšķirībām starp precēm un pakalpojumiem. - Skolēni iepazīstas ar jēdzieniem "prece" un pakalpojums". - Trenējas jēdzienu lietošanā, pildot vingrinājumus, analizējot lasīto/dzirdēto, spēlējot spēles, izmantojot kartīšu materiālu. - Skolēni aizpilda darba lapu "Preces un pakalpojumi". - Skolēni uzzina, kas ir patērētājs un kas ir uzņēmējs, attīstot izpratni, ka uzņēmēji apmierina patērētāju vēlmes un vajadzības un par to, ka arī uzņēmējs ir patērētājs. - Skolēni uzzina, kāds ir un ko dara uzņēmējs.	2 (teorētiski un praktiski)	
NAUDA IR ATBILDĪBA	- Nodarbības vadītājs, pielietojot metodes "vizualizācija", "stāstījums", "jautājumi - atbildes", "kolāža", "radošais darbs". attīsta skolēnu izpratni par atbildīgu naudas glabāšanu, pārnēsāšanu un morāliem aspektiem, kas saistīti ar naudas lietošanu. - Pielietojot metodes "situācijas analīze" un "diskusija", aktualizē atbildīgu rīcību ar naudu digitālā vidē. - Veicina skolēnu atbildīgu rīcību ar savu kabatas naudu, pielietojot metodes "vizualizācija", "diskusija", "domu karte". - Nodarbības vadītājs izmanto metodes "vizualizācija" un "diskusija", lai attīstītu skolēni izpratni par apdomīgu un atbildīgu iepirkšanos. - Vecāko klašu skolēni, izmantojot elementus no metodes "radošais seminārs", veido plakātu par iepirkšanos. - Jaunāko klašu skolēni spēlē lomu spēli, iejūtoties "pircēja" un "pārdevēja" lomās, tādejādi trenējoties pielietot iepriekš apgūto.	3 (teorētiski un praktiski)	5

	Vecāko klašu skolēni veic praktisko uzdevumu, dodoties uz veikalu klātienē vai virtuāli (e-veikalā).		
KĀ PELNA NAUDU			
DARBA DEVĒJS UN DARBA ŅĒMĒJS	- Nodarbības vadītājs izvēlas izglītības iestādes iespējām atbilstošu metodi - "spēle", kuru spēlē datorā ar interneta pieslēgumu vai "stāstījumu" un "vizualizāciju", lai skaidrotu skolēniem dažādas profesijas un raksturīgākos pienākumus tajās. - Skolēni spēlē spēles par dažādām profesijām. - Pielietojot metodi "vizualizācija" un "situācijas analīze", skolēni uzzina, kas ir uzņēmējdarbība un ko dara uzņēmējs. - Skolēni dodas mācību ekskursijā uz Skolēnu mācību gadatirgu vai nodarbībā viesojas Skolēnu mācību uzņēmums, lai dalītos pieredzē un izmantotu iespēju iegūt savu pirmo uzņēmējdarbības pieredzi.	2 (teorētiski un praktiski)	2
PROGRAMMAS NOSLĒGUMS UN PAŠVĒRTĒJUMS			
PROGRAMMAS NOSLĒGUMS UN PAŠVĒRTĒJUMS	- Kopsavilkums par apgūto visā programmā. - Darba lapa "Kā man veicās" vai "Atsauksmju kubs". - Atzinības rakstu pasniegšana.	1 (teorētiski un praktiski)	1
KOPĀ			20

Tabula Nr. 1

Resursu nodrošinājums

Cilvēkresursi, nodarbības vadītāja kvalifikācija

Interesešu izglītības nodarbības “Es – uzņēmējs?!” var organizēt gan vispārējās, gan interesešu izglītības iestādes, kā arī institūcijas, kas ir tiesīgas nodarboties ar izglītojošo darbību.

Programmas nodarbības vada 1 vispārējās, profesionālās vai interesešu izglītības **pedagogs, kura kvalifikācija ir atbilstoša spēkā esošajām prasībām LR MK Noteikumos**. Pedagoģa kvalifikācijas atbilstību nodarbību vadīšanai saskaņā ar LR MK Noteikumiem izvērtē katras izglītības iestādes, kura īsteno programmu, vadītājs individuāli. Papildu ieteicams piesaistīt pedagoģa palīgu, kurš, asistējot pedagoģam, sniedz atbalstu izglītojamajiem.

Darba samaksas apmēru un izmaksas kārtību pedagoģam nosaka atbildīgā iestāde, saskaņā ar pedagoģu darba samaksas noteikto finansēšanas kārtību valstī un/vai nosacījumiem, kas darbojas programmu ieviešanas institūcijās.

Telpas

Visu nodarbību īstenošanai nepieciešama **telpa** (klase) ar galdu un krēslu katram izglītojamam.

Izglītības programmas materiālais nodrošinājums, materiāli, tehniskie līdzekļi, iekārtas un aprīkojums, uzskates materiāli, mācību literatūra

Katrai nodarbības nepieciešamais **mācību līdzekļu saraksts ir pievienots interesešu izglītības programmu “Es-uzņēmējs!” rokasgrāmatā** nodarbību vadītājiem, kā arī šajā dokumentā, Tabulā Nr. 2.

Visi rokasgrāmatā iekļautie mācību līdzekļi ir **digitāli**, tādēļ nepieciešams nodrošināt iekārtas un aprīkojumu to daudzkrāsu drukāšanai (darba lapas, kartīšu komplekti) vai demonstrēšanai (video, attēli un citi uzskates materiāli). Iekārtām, kas tiks izmantotas uzskates materiālu demonstrēšanai nepieciešams interneta pieslēgums. Papildu, drukāto materiālu lietošanai ilgtermiņā un izmaksu samazināšanas nolūkos, daudreiz lietojamās izdales materiālus (piem., kartīšu komplektus), ieteicams ielaminēt.

Papildu norādīti mācību līdzekļi, kurus jānodrošina izglītības iestādei. t.sk. aprīkojums.

Nepieciešamais aprīkojums, uzskates materiāli u.c. uzskaitīti tabulā Nr. 2.

Tēma un nodarbība	Nepieciešamie mācību līdzekļi (iekļauti rokasgrāmatā)	Rokasgrāmatā neiekļautie mācību līdzekļi (nepieciešamais aprīkojums, materiāli u.c., kas papildu nodrošināms izglītības iestādē)
VĒLMES UN VAJADZĪBAS		

KO ES VĒLOS UN KO MAN VAJAG	• Materiāls demonstrēšanai "Cilvēka vajadzības" (M. Maslovs)". • Izdrukātas un izgrieztas kartītes "Cilvēka vajadzības" (M. Maslovs)". • Darba lapa "Cilvēka vajadzības" • Izdrukātas un izgrieztas kartītes "Vēlmes un vajadzības".	• Tāfele un rakstāmpiederumi domu kartes veidošanai. • Līmējošā mastika kartīšu piestiprināšanai pie sienas. • Ierīces video un/vai attēlu demonstrēšanai. • Krāsainais printeris. • Laminēšanas iekārta (ieteicams).
KĀ ATŠĶIRT VĒLMES NO VAJADZĪBĀM	• Darba lapa "Manas ikdienas vēlmes un vajadzības". • Izdrukātas un izgrieztas kartītes komplektā "Vientuļā sala". • Izdrukātas un izgrieztas tukšās kartītes (vai veidne no rokasgrāmatas).	• Papīrs kartīšu izgatavošanai (vai veidne no rokasgrāmatas). • Krāsainais printeris. • Laminēšanas iekārta (ieteicams).
NAUDA		
VAI NAUDA BIJUSI VIENMĒR?	• Darba lapa "Krustvārdu mīkla". • Darba lapa "Barbers". • Darba lapa "Nauda no senatnes līdz mūsdienām". • Video "Mazs, bet liels, Ko bērni domā par naudu, bankām un miljoniem". • Video "2.-Vēstve Naudas Stāsts - Nauda un citas Cīruļu ģimenes lietas".	• Ierīces video un/vai attēlu demonstrēšanai. • Dažādas vārdnīcas, enciklopēdijas, interneta resursi, kuros ir skaidrots vārds "nauda". • Interneta pieslēgums. • Krāsainais printeris.
NAUDA LATVIJĀ	• Video - "8 stāsti par eiro. 2.stāsts "Eiro monētu daudzveidība"". • Video - Latvijas Banka, "Kā top eiro banknotes?" un/vai "Jaunās 50 eiro banknotes iespiešana". • Darba lapas "Eiro monētas un banknotes I" un "Eiro monētas un banknotes II". • Darba lapas "Naudas pārbaude I" un "Naudas pārbaude II". • Materiāls demonstrēšanai "Atpazīsti eiro!". • Materiāls demonstrēšanai "Jubilejas monētas".	• Ierīces video un/vai attēlu demonstrēšanai. • Interneta pieslēgums. • Krāsainais printeris.
CIK DAUDZ TAS IR?	• Darba lapa "Sašķiro vienādos I", "Sašķiro vienādos II" un "Sašķiro vienādos III". • Darba lapas "Veikalā". • Darba lapas "Cik man jāmaksā?".	• Krāsainais printeris. • Laminēšanas iekārta (ieteicams).

	- Izdrukātas un izgrieztas kartītes komplektā "Atmiņas spēle". - Izdrukātas un izgrieztas spēļu monētas no pirmsskolas interešu izglītības programmas tēmas "Nauda". - Izdrukātas un izgrieztas kartīšu puzzles "Vienādas vērtības". - Darba lapas "Atlikums".	
NAUDA CEĻO	Darba lapa "Nauda ceļo".	- Latvijas Bankas interaktīvā spēle "Kas bankā iekšā?". - Datori ar interneta pieslēgumu skolēniem (pēc izvēles). - Ierīces video un/vai attēlu demonstrēšanai. - Krāsainais printeris.
BUDŽETS	- Darba lapa "Budžets". - Video "Zinārkīgi jautājumi par naudu".	- Ierīce attēlu un/vai video demonstrēšanai. - Krāsainais printeris.
GUDRS PATĒRĒTĀJS		
PATĒRĒTĀJS UN UZŅĒMĒJS	- Izdrukātas un izgrieztas kartītes "Pakalpojumi". - Darba lapa "Preces un pakalpojumi" - Darba lapa "Patērētājs un uzņēmējs" - Darba lapa "Limonādes stands" - Materiāls jēdzienu kartīšu "Preces un pakalpojumi" izgatavošanai - Materiāls jēdzienu kartīšu "Patērētājs un uzņēmējs" izgatavošanai	- Krāsainais printeris. - Laminēšanas iekārta (ieteicams).
NAUDA IR ATBILDĪBA	- Video "Naudas ziņas: Naudas glabāšanas drošie noteikumi". - Video, Swedbank, "Internetā nemēdz būt bezmaksas cepumu". - Video, Latvijas Drošāka interneta centrs, "Vaifija interneta alfabēts - R - reklāma". - Video "Aitu dzīve. NEPLĀPĀ LIEKU!". - Video, Swedbank, "Meliem īsas kājas - Nauda un Citas Cīruļu ģimenes Lietas". - Video, Swedbank, "Kā bērni tērē kabatas naudu?".	- Ierīces video un/vai attēlu demonstrēšanai. - A3-A2 baltas papīra lapas, rakstāmpiederumi. - Interneta pieslēgums.

	- Darba lapa "Mana kabatas nauda". - Video, Swedbank, "Iepirkšanās diena - Nauda un citas Cīruļu ģimenes lietas". - Video, Bērnu Universitāte, "Mācies iepirkties gudri! Cenu salīdzināšana".	
KĀ PELNA NAUDU		
DARBA DEVĒJS UN DARBA ŅĒMĒJS	- Video, Swedbank, "<u>Kates mazie lauki - Nauda un citas Cīruļu ģimenes lietas</u>". - JA Latvia Skolēnu mācību uzņēmumu katalogs.	- Ierīces video un/vai attēlu demonstrēšanai. - Spēle "Profesijas" vietnē www.parprof.lv. - Interneta pieslēgums.
PROGRAMMAS NOSLĒGUMS UN PAŠVĒRTĒJUMS		
PROGRAMMAS NOSLĒGUMS UN PAŠVĒRTĒJUMS	"Atzinības raksts". "Atsauksmju kubs".	- Krāsainais printeris. - Laminēšanas iekārta (ieteicams).

Tabula Nr. 2

PLĀNOTIE REZULTĀTI

Sasniedzamie rezultāti

Izmantotie saīsinājumi:

- LR pamatizglītības standarts – 2018. gada 27. novembra MK Noteikumi Nr. 747 "Noteikumi par valsts pamatizglītības standartu un pamatizglītības programmu paraugiem.
- Sasniedzamo rezultātu apzīmējumi no LR pamatizglītības standarta - S.3.1.1., S.3.1.2., S.3.1.3. utt.:
 - "S" - atsauce uz mācību jomu "Sociālā un pilsoniskā mācību joma";
 - pirmais skaitlis ("3") apzīmē klasi, kuru beidzot, attiecināms sniedzamais rezultāts;
 - otrais skaitlis (no 1 līdz 8) apzīmē "Lielo ideju", uz kuru attiecināms sniedzamais rezultāts;
 - trešais skaitlis apzīmē sniedzamā rezultāta kārtas numuru.

Tēma un nodarbība	Ieteicamie sniedzamie rezultāti	Attīstāmas caurviju prasmes
VĒLMES UN VAJADZĪBAS		
KO ES VĒLOS UN KO MAN VAJAG	• Demonstrē izpratni par to, kas atšķir vēlmes un vajadzības. • No dotajiem piemēriem nosauc, kuras ir vēlmes un vajadzības, pamato savu izvēli. • Novēro, ka vēlmes un vajadzības dažādās grupās (ģimene, vecuma grupas, profesijas u.c.) un situācijās atšķiras. Skaidro, kāpēc veidojas šī atšķirība.	• Kritiskā domāšana un problēmrisināšana. • Pašvadīta mācīšanās. • Sadarbība. • Pilsoniskā līdzdalība.
KĀ ATŠKIRT VĒLMES NO VAJADZĪBĀM	• Spriež par savām vēlmēm un vajadzībām. • Veido attieksmi, ka cilvēkam ir svarīga ne tikai fizioloģisko vajadzību apmierināšana.	
LR pamatizglītības standartā noteiktie sniedzamie rezultāti, kas daļēji attiecināmi uz programmas nodarbību saturu: • Nosauc savas emocijas, rakstura īpašības, vēlmes, vajadzības un stiprās puses. Nosauc vērtības, kuras pastāv ģimenē. Pazīstamās situācijās pauž emocijas sociāli pieņemamos veidos, patstāvīgi demonstrē situācijai atbilstošu uzvedību. (S.3.1.1.) • Pauž savus uzskatus par sadzīves situācijām, ņemot vērā savas un citu cilvēku vajadzības un vēlmes. (S.3.1.2.) • Izmantojot vienkāršu situāciju piemērus, pamato, kāpēc cilvēka dzīvība, veselība un cieņa ir vērtība. Pazīstamās situācijās demonstrē uzvedību, kas pauž cieņu un personisko atbildību par savu un citu cilvēku drošību un labklājību. (S.3.1.3.) • Attiecībās ģimenē, ar draugiem un vienaudžiem pamatoti aizstāv savu viedokli un spēj pieņemt atšķirīgu viedokli. (S.3.2.4.)		

- Uzvedībā pauž iejūtību pret citiem cilvēkiem un cieņu pret dzīvās dabas daudzveidību. Ievēro un izprot cilvēku un viņa vajadzību dažādību. Apsver savas rīcības ietekmi uz apkārtni, apkārtējo vidi un dabu. Sadarbojas viendabīgās grupās, lai sasniegtu kopīgu rezultātu, ievērojot grupas noteikumus un atpazīstot noteikumu pārkāpumus. (S.3.2.1.)

NAUDA		
VAI NAUDA BIJUSI VIENMĒR?	• Apzinās naudu kā vērtības mēru un līdzekli vēlmju un vajadzību apmierināšanai. • Nosauc un atpazīst Latvijas oficiālo valūtu un zina, ka dažādās valstīs izmanto atšķirīgas valūtas.	• Kritiskā domāšana un problēmrisināšana. • Pašvadīta mācīšanās. • Digitālā pratība. • Pilsoniskā līdzdalība. • Jaunrade un uzņēmējspēja. • Sadarbība.
NAUDA LATVIJĀ	• Salīdzina un saskaita nominālvērtības apjomā līdz 100. • Zina dažādas darbības, ko var veikt ar naudu (pelnīt, tērēt, uzkrāt, aizdot, ziedot). Saviem vārdiem paskaidro šīs darbības.	
CIK DAUDZ TAS IR?	• Ilustrē vai nosauc piemērus ikdienas situācijās, kur iesaistīta nauda, demonstrē izpratni par vienkāršiem procesiem (iepirkšanās, algu izmaksa, peļņa, kabatas naudas saņemšana). Vērtē savu rīcību šajās darbībās. Pieņem lēmumus, izmantojot iepriekš apgūtās zināšanas.	
NAUDA CEĻO	• Izzina, kas ir budžets un kā tas veidojas. Sastāda vienkāršu budžetu sev personīgi nozīmīgai situācijai (klases pasākums, ekskursija, došanās uz veikalu, dzimšanas dienas ballīte u. tml.). • Demonstrē izpratni par ienākumu un izmaksu sadaļu budžetā, veic vienkāršus aprēķinus, lai izprastu, ka izmaksu sadaļa nevar pārsniegt ienākumu sadaļu.	
BUDŽETS	• Demonstrē, kā vienu vērtību var izteikt, izmantojot dažādas nominālvērtības (apjomā līdz 10 eiro). Piemēram, 1 eiro ir 10 gab. 10 centi.	

LR pamatzglītības standartā noteiktie sasniedzamie rezultāti, kas daļēji attiecināmi programmas nodarbību saturu:

- Vērtē situācijas, kurās tiek iegūta un tērēta nauda, un to, kā nauda palīdz situācijā, kad pārdevējam vajag pārdot saražoto un pircējam nopirkt nepieciešamo preci. (S.3.5.2.)
- Skaidro, ka, savietojot vajadzības ar pieejamiem resursiem, cilvēki izdara izvēles. Ar pedagoga palīdzību sastāda budžetu, pamato savu izvēli apdomīgam naudas izlietojumam. Spriež par izdarīto izvēļu sekām. (S.3.5.1.)

- Vērtē savu patēriņu, pieņem lēmumu un rīkojas kā atbildīgs patērētājs. Izmantojot dažādus avotus, novērtē noteiktas sabiedrības grupas budžetu un to, kādas funkcijas veic nauda. Salīdzina dažādus norēķinu veidus dažādos laikos, secina, kādas ir katra norēķinu veida priekšrocības un trūkumi pagātnē un mūsdienās. (S.6.5.2.)

GUDRS PATĒRĒTĀJS		
PATĒRĒTĀJS UN UZŅĒMĒJS	- Ilustrē vai nosauc piemērus ikdienas situācijās, kur iesaistīta nauda, demonstrē izpratni par vienkāršiem procesiem (iepirkšanās, algu izmaksa, peļņa, kabatas naudas saņemšana). Vērtē savu rīcību šajās darbības. Pieņem lēmumus, izmantojot iepriekš apgūtās zināšanas. - Izzina, kas ir kabatas nauda, vērtē tās izlietojuma lietderīgumu un skaidro, kādi lietošanas noteikumi ar to saistīti. - Saviem vārdiem skaidro dažādus rīcības modeļus un sekas, pieņemot nepārdomātus lēmumus un bezatbildīgi rīkojoties ar naudu.	- Kritiskā domāšana un problēmrisināšana. - Pašvadīta mācīšanās. - Pilsoniskā līdzdalība. - Jaunrade un uzņēmējspēja. - Sadarbība.
NAUDA IR ATBILDĪBA	- Skaidro, kā var droši glabāt un pārnēsāt savu kabatas naudu. - Lomu spēlē "pircējs – pārdevējs" demonstrē pirkuma procesu, izmanto terminus cena, atlikums. Aprēķina atlikumu (apjomā līdz 10 eiro).	
LR pamatizglītības standartā noteiktie sasniedzamie rezultāti, kas daļēji attiecināmi programmas nodarbību saturu: - Vērtē situācijas, kurās tiek iegūta un tērēta nauda, un to, kā nauda palīdz situācijā, kad pārdevējam vajag pārdot saražoto un pircējam nopirkt nepieciešamo preci. (S.3.5.2.) - Skaidro, ka, savietojot vajadzības ar pieejamiem resursiem, cilvēki izdara izvēles. Ar pedagoga palīdzību sastāda budžetu, pamato savu izvēli apdomīgam naudas izlietojumam. Spriež par izdarīto izvēļu sekām. (S.3.5.1.) - Vērtē savu patēriņu, pieņem lēmumu un rīkojas kā atbildīgs patērētājs. Izmantojot dažādus avotus, novērtē noteiktas sabiedrības grupas budžetu un to, kādas funkcijas veic nauda. Salīdzina dažādus norēķinu veidus dažādos laikos, secina, kādas ir katra norēķinu veida priekšrocības un trūkumi pagātnē un mūsdienās. (S.6.5.2.) - Skaidro, kā zināšanas un jaunas prasmes palīdz cilvēkam sevi pilnveidot un piepildīt savas vēlmes un vajadzības ikdienā. Izvirza īstermiņa mērķus savu interešu attīstīšanai, jaunu zināšanu un prasmju apgūšanai. Ar skolotāja atbalstu plāno laiku mācībām un darbam. (S.3.1.4.) - Skaidro, kā jaunas prasmes, zināšanas un uzņēmība palīdz sasniegt mērķus un īstenot savas intereses un iespējas darba tirgū. (S.3.4.1.)		
KĀ PELNA NAUDU		
DARBA DEVĒJS UN DARBA ŅĒMĒJS	- Ar piemēriem skaidro abu lomu - darba devējs un darba ņēmējs – nozīmību. - Uzzina par pienākumiem dažādās profesijās. - Atpazīst situāciju piemērus, kur bērni var pelnīt naudu. Izvērtē savas iespējas.	- Kritiskā domāšana un problēmrisināšana. - Pašvadīta mācīšanās. - Pilsoniskā līdzdalība. - Jaunrade un uzņēmējspēja. - Sadarbība.

		• Digitālā pratība.
LR pamatzglītības standartā noteiktie sasniedzamie rezultāti, kas daļēji attiecināmi programmas nodarbību saturu:		
• Skaidro, kā zināšanas un jaunas prasmes palīdz cilvēkam sevi pilnveidot un piepildīt savas vēlmes un vajadzības ikdienā. Izvirza īstermiņa mērķus savu interešu attīstīšanai, jaunu zināšanu un prasmju apgūšanai. Ar skolotāja atbalstu plāno laiku mācībām un darbam. (S.3.1.4.) • Gūst pieredzi, piedaloties vietējas nozīmes uzņēmējdarbības pasākumos, veic aprēķinus par ienākumiem, izdevumiem un peļņu. (S.3.4.3.) • Skaidro, kā jaunas prasmes, zināšanas un uzņēmība palīdz sasniegt mērķus un īstenot savas intereses un iespējas darba tirgū. (S.3.4.1.)		
PROGRAMMAS NOSLĒGUMS UN PAŠVĒRTĒJUMS		
PROGRAMMAS NOSLĒGUMS UN PAŠVĒRTĒJUMS	• Mācīšanās sasniegumu novērtēšana.	

Tabula Nr. 3

Atgriezeniskā saite un programmas īstenošanas izvērtējums

Izglītojamo mācību sasniegumus novēro:

- apkopojot paveiktos darbus (izpildītas darba lapas u.c.) visā programmas apguves laikā;
- veicot piezīmes par novērotajiem bērna sasniegumiem, atbilstoši programmas sasniedzamajiem rezultātiem;
- īstenojot, vecuma posmam atbilstošas, pašnovērtējuma metodes (katras programmas noslēguma nodarbībā).

Lai izglītojamie varētu sekot līdzi savai izaugsmei programmas apguves laikā, pēc katras mācību tēmas ieteicams veikt pašvērtējumu iegūto zināšanu un attīstīto kompetenču atbilstības izvērtējumam atbilstoši sasniedzamajam rezultātam.

Ieteikumus metožu izvēlei skatīt “Es-uzņēmējs!” nodarbības vadītāju rokasgrāmatā sadaļā “Papildu metodes”.

LITERATŪRAS SARAKSTS/IZMANTOTIE INFORMĀCIJAS AVOTI PROGRAMMAS IZSTRĀDEI

1. Ministru kabinets, 19.12.2018. Noteikumi par valsts pamatizglītības standartu un pamatizglītības programmu paraugiem: MK Noteikumi nr. 747. Latvijas Vēstnesis. 249.
2. Eiropas Komisija, JRC study report, 2016. Uzņēmējdarbības kompetences ietvarstruktūra. Iegūts no: http://muzizglitiba.gov.lv/sites/default/files/Uznemejdarbibas_kompetences_ietvarstruktura.pdf
3. VISC, VISC metodiskie ieteikumi interešu izglītības programmu pilnveidei. Iegūts no: https://registri.visc.gov.lv/intizglitiba/dokumenti/metmat/ieteikumi_int_izgl_programmas_izveidei.pdf